

I.

Ennek a kérdésnek felvetése csak látszólag időszerűtlen. Igaz, hogy már sok nem érdekli az embereket azok közül a régi problémák közül, melyek felett a mindenkori reformálók és a mindenkori maradiak olyan szenvedélyes harcokat vívtak régen. Kétségtelenül igaz, hogy a régi hitviták sok kérdése megszűnt a ma számára kérdés lenni. Viszont az is igaz, hogy vannak olyan problémái is a letűnt századoknak, melyeket végleg megoldani nem lehetett a múltban s amelyek viszont el-nem-hanyagolható fontosságú kérdéseket adnak fel minden hívő kereszténynek, *minden* korban. Ilyen kérdésnek tartom Jézus gyógyításainak a kérdését is. Ha ez a probléma nem áll világosan előttünk, ha erre a kérdésre: „Igazak-e azok a leírások, amelyeket az evangéliumokban olvashatunk Jézus gyógyításairól?” — nem tudunk határozott igennel, vagy nemmel felelni, akkor Jézusról magáról és arról a küldetésről, melyet megvalósítani igyekezett, szintén nem tudunk képet formálni magunknak. Minthogy pedig a kereszténység = Jézus követése, a fenti kérdés eldöntése nélkül nem lehetünk jó keresztények sem. Jézus gyógyításainak a kérdése tehát Jézus jellemének és küldetésének értékelésére nézve elhatározó fontosságú. Különösen is az számunkra, akik nem a halál, hanem az élet Jézusát hirdetjük és szeretnők követni. Míg ugyanis a megváltás gondolkörét hirdető felekezetek számára a *feltámadás* kérdése az a fordulópont, melynek meg nem történte esetén „hiábavaló a mi prédikálásunk, de hiábavaló a ti hitek is” — addig a mi számunkra Jézus gyógyításai képezik ezt a fontos pontot. Ha ugyanis Jézus gyógyításai nem történtek meg, akkor Jézus jelleme és küldetése az elméleti sík felé tolódik el, azaz főként erkölcsi és teológiai igazságokat hirdető

vándor-tanítóként tűnik fel előttünk. Ha viszont gyógyításai tények voltak, akkor a lelki orvos elevenedik meg előttünk, aki igazán pásztora az ő juhainak s egyúttal utat mutat a késői papi nemzedékeknek: „ti is azonkép cselekedjete!” Mikor Jézus — Lukács evangéliuma szerint — átesvén a megkísértés próbáján, először tanít Názáretben a zsinagógában, Ézsaiás próféta ezen szavait választja tanítási tárgyául: „Az Úrnak lelke van én rajtam, mivelhogy felkent engem, hogy a szegényeknek az evangéliumot hirdessem, elküldött, hogy a töredelmes szívűeket meggyógyítsam, hogy a foglyoknak szabadulást hirdessek és a vakok szemeinek megnyitását, hogy szabadon bocsássam a lesújtottakat, hogy hirdessem az Úrnak kedves esztendejét.” S azután leülve, így szól: „Ma teljesedett be ez írás a ti hallástokra.” (Luk. IV. 18—19 és 21.) Az a kérdés, hogy ez a — mai nyelven — program-beszédnek nevezhető felsorolás Jézus későbbi munkássága során *mind* megvalósított-e? Tehát nemcsak az evangélium hirdetése, hanem a töredelmes szívűek meggyógyítása is?

„Jézus életének néhány modern megírója — írják Elwood Worcester és Samuel McComb Jézus gyógyításairól szóló könyvükben¹ — úgy érzi, hogy mentegetőznie kell hőiséért, mikor kénytelen elismerni, hogy Jézus legtöbb idejét és erejét az emberek fájdalmainak enyhítésére és testi nyomorúságaik gyógyítására fordította. Ha az ember az ily irányú írásokat olvassa, szinte azt kell hinnie, hogy Jézus az erkölcsstan és a teológia akadémikus tanára volt és nem emberek gyógyítója, aki egyképpen harcolt azoknak testi és erkölcsi nyomorúságaival. Dr. Murry „Jézus élete” című munkájában azt mondja, hogy Jézus saját akarata ellenére gyógyított. A gyógyításokat kikényszerítették belőle s őt mindig elviselhetetlen szomorúság fogta el utánuk. Dr. Warschauer az ő „Krisztus történeti életrajza” című munkájában, melyet „tudományos” életrajznak nevez, tagadja, hogy bármilyen vallásos jelentősége is lenne Jézus tanításainak az ő egyéniségének minden igazi értékelése számára az ő gyógyításai, bármilyen gyöngéd érzelemből fakad-

¹ Body, Mind and Spirit. London. 1931. 262 old.

tak is, teljesen másodrangú jelentőséggel bírnak csak". Renan úgy gondolja, hogy Jézus orvosi munkája olyan szerep volt, amelyet akarata és jobb belátása ellenére kényszerítettek rá anyagelvű és csodát váró kortársai, akiket ő nem akart túlságos keményen elítélni.

Jézusnak ez a mentegése tulajdonképpen sértés, erőszakolt védelmezése annak, aminek nincsen szüksége védelmezésre, hiszen tiszteletünket és szeretetünket váltja ki. Jézus egész lelkével az ő gyógyító missziójának adta magát, örömteljes felszabadulással. Bármerre ment, a csüggedtek föléledtek, a szerencsétlenek fájdalmai elcsitultak, öröm- és hála kiáltásai töltötték meg füleit és zenéltek szívében. Végezhetett volna-e Jézus ennél áldottabb munkát? Szerette a betegeket és a nyomorultakat teljes szívéből s ezért iparkodott meggyógyítani őket. Amint Dr. T. R. Glover helyesen mondja: „Azt mondja Máté emlékezetes mondatában: *És a vakok és sánták Hozzá jövének a templomba és ő meggyógyította őket.* Úgy tudjuk, ezeknek a számára rendkívüli dolog volt a templomba jönni, de ők valósággal gravitáltak Jézus felé". (A történelem Jézusa 123. oldal.) Miért gravitáltak ezek Jézus felé? Mert, ha a leírásokban hinnünk lehet, Ő sohasem utasította vissza a betegek segítség-kérését azzal az ürüggyel, hogy a betegség szükséges a lélek számára, hogy azt megpróbálja és megtisztítsa. Ahol Ő betegséget látott, úgy tekintette azt, mint Istenországa egyik ellenségét és minden erejét összeszedte, hogy ezt a káros dolgot leküzdje. Úgy a testi, mint a lelki betegségek, az ő szemében kihívást jelentettek az Atyába vetett hite számára, életének célja ellen elkövetett merényletet, amellyel Ő mindig szembeszállott. El nem fogadni ezt a kihívást, számára annyi lett volna, mint élethívásával, az Atyától rábízott küldetésével szembeni hűtlenség."

Nálunk, unitáriusoknál, mind máig sajátságos kettősség tapasztalható egyházunk felfogásában Jézus gyógyításait illetően. A hivatalos egyház, a szimbolikus iratok, a káték, mindig igaznak, megtörténteknek tanították Jézus gyógyításait. Simén Domokos maga is elismeri a XVIII. század unitáriusairól írva: „Szerintök Jézus semmi csodát nem tett munkássága kezdete

előtt. Ekkor is azért vitt végbe *bámulatos tetteket*, (miranda opera) hogy tudományának isteni voltát bém bizonyítsa. Bámulni lehet, hogy az unitáriusok e tekintetben szabadabban nem nyilatkoztak s a régebbi unitáriusok nézeteit tovább nem fejtették.¹ Ugyanakkor azonban mindig voltak merészebben gondolkozó unitáriusok, akik Jézus minden csodatettét s így az ezek közé sorolt gyógyításokat is nyíltan tagadták, ha nem is írásban, legalább szóban. Ezért a kettősségért mondták volt más felekezetűek rólunk, hogy az unitáriusok mást hisznek, mint amit vallanak. Újabb időben, tehát a XIX. és XX. században is folytatódott ez a kettősség. Ferencz József és Simén Domokos, a gimnáziumi tanár és a későbbi teológiai tanár Dr. Borbély István, Vári Albert akkor még vallástanár és Gálfi Lőrinc teológiai tanár felfogásbeli különbségeire mutatunk csak rá, hogy e kettősség fennállását mind máig jellemezzük.

I. Ferencz József lassanként kihagyta Kátéjából a különböző kiadások során azokat a hittételeket, melyek vagy csak kényszerűségből voltak a mieink, vagy pedig az idő múlásával elavultak. Jézus gyógyításairól azonban még az 1927-ben megjelent 14-ik kiadásban is tanít. „Mi intézkedést tett Jézus a végre, hogy tanai elterjedjenek?” — hangzik a 77-ik kérdés. S a felelet ez: „Jézus mindjárt kezdetben 12 férfit vett maga mellé, kiket közönségesen az ő tanítványainak neveznek. Ezekkel járt ő falukra és városokra, mindenütt tanított, a szegényekkel jót tett, *a betegeket gyógyította*, s ez által tanítványait az ő tanai terjesztésére készítette.”

Ezzel szemben Ferencz József nagynevű kortársa, Simén Domokos könyvet írt az evangéliumi csodákról, melyben a feltétlen csodákat elveti s csak „a bámulás csodái”-t ismeri el. „Kimutattam — írja a *Végszó*-ban, — hogy az erkölcsi és természeti világrend Istennek szabályos gondviselése, vezetése és működése alatt élt s Isten a maga végetlen bölcs intézkedéseiben saját törvényeitől, elveitől el nem tér, azokat fel nem függeszti és meg nem változtatja, mint ahogy a régi kor gondolkozott és ma sokan képzelik.”² A csodák közé sorozza Jézus

¹ Simén Domokos: Az evangéliumi csodák. Kolozsvár, 1875. 40 old.

² Simén: Az evangéliumi csodák. 146 old.

gyógyításait is, melyeket nem tart megtörtént tényeknek, hanem szimbolikus, képletes tanításoknak minősít. A „megszáradt kezű ember” (Mát. XII. 9—21.) esetét pl. így magyarázza: „a zsidóknál a szárazság a szellemi terméketlenség képe volt. Az evangélista ennek szem előtt tartásával a kezünk alatti elbeszélésben a zsidó synagóga ama rideg, száraz tételeire látszik célozni, amelyek helyébe Jézus az élet vizét állította.” Továbbá: „a süket-néma meggyógyítása, (Márk VII. 31—37) melyben a süketek és némák alatt azokat a pogányokat érti, akiknek füleit Jézus szelleme és tanítása az igazság szava előtt megnyitotta, lelküket fogékonnyá tette s nyelvüket Isten magasztalására indította.” „A vakon született ember esete, (Ján. IX. rész) ki alatt az evangélista a pogányokat értette.” Az „ördögösök meggyógyítása”-nál hasonlóképen „hiában keresnök a történetiességet. Azt itt feltalálni lehetetlen.” Jézus tekintélye és tanításai erejével „megszabadítja az embereket a test és annak vágyai bilincsből (szárkosz és epitümiái); kiszabadítja a világ hiabavalóságainak uralma alól” stb.¹

Simén tehát, Ferencz Józseffel ellentétben, nem tartja Jézus gyógyításait megtörtént tényeknek.

II. Még érdekesebb a gimnáziumi tanár és a teológiai tanár Dr. Borbély István különböző felfogása a kérdésről. Gimnáziumi tanár korában, „Az unitárius életfelfogás új irányai természettudományi megvilágításban” (Kv. 1920) című értekezésében a 9. oldalon így ír: „Még mindig sokan vannak, kik hisznek a csodákban, melyek által Isten a világrend ellenére fog cselekedni . . . Az új testamentumban Jézus életével kapcsolatban szintén számtalan csodatetről értesülünk . . . Csodák tényleg lehetnek, de csak azokra nézve, akik nem ismerik el a világegyetemben uralkodó s mindenkire nézve kötelező rendet. Amíg tudatlan ember lesz a világon, lesz csoda is; mihelyt megszűnik a tudatlanság, mihelyt mindenki megérti a világegyetem minden tagjára kötelező örök rendet, megszűnnek a csodák is, aminthogy meg fog szűnni az a téves hit is, hogy a világrend törvényszerűsége alól az ember kivétel.” Tehát Jézus „csodatett”-eit „a világrend törvényszerűsége alóli kivétel”-nek tartja s mint ilyet elveti.

¹ Simén: i. m. 113—169 old. stb.

Pontosan tíz évre rá, már mint teológiai tanár, jegyzetet készít hittanból növendékei számára s abban már így ír: „Lehetnek-e csodák? E kérdésre egy másik kérdéssel felelünk: ismerhetjük-e az eseményeknek összes törvényszerűségeit úgy, hogy föltétlen bizonyossággal előre megmondhassuk: mi mikor és hogyan fog történni? Aki azt hiszi, hogy mindentudó s ismeri a világegyetem életének összes titkait, az ám mondja azt, hogy: nincsenek csodák. Mi, unitárius keresztények, nem hiszünk az emberi minden-tudásban és ezért Shakespeare Hamletjével mondjuk: „Több dolgok vannak földön és égen, Horatio, mintsem bölcs elmétek felfogni képes.”¹

(Sietek hozzátenni, hogy a tíz év múlva adott felfogást én nem ellentmondásként kívánom feltüntetni: hanem abban részben fejlődést, részben a felelősség-érzet következtében előállott új nézőpontot s a folyományaként talált új érvek számbavétele kapcsán nyert eredményt látok.)

III. A harmadik jellemző ellentét Jézus gyógyításait illetően egyházunkban Vári Albert (akkor) vallástanár és Gálfi Lőrinc teológiai tanár vitája. Dr. Gál Kelemen „Kilyéni Ferencz József unitárius püspök élete és kora” című munkájában ezeket írja:

„Ugyanez évben folyt Gálfi Lőrinc és Vári között egy irodalmi vita, amely tárgya szerint szintén ide tartozik. Vári a II. gim. o. részére tankönyvet írt az Újszövetségről, melyet Boros és Gálfi bíráltak s nem ajánlották elfogadásra. Gálfi a megalkuvást nem-ismerő, se előre, se hátra nem tekintő merev racionalizmus álláspontján áll, amelynek a Bibliakritika alapján kíméletlenül vonja le összes következményeit. Elveti a Jézus születése és keresztelése körüli legendákat, *csodás gyógyításait*, ördögűzéseket és jövendöléseket, a feltámadás utáni ténykedéseket, mert nem mesét és mitológiát akar tanítani, hanem történelmet.”

Ez a három párhuzam csak jellemzője annak az állapotnak, mely mindig fennállott egyházunkban, s mely ma is fennáll.

A hivatalos és tudományos megnyilatkozások közötti eme

¹ Dr. Borbély István: Az unitárius keresztény hit alapfogalmai. Kv. 1930. 62–63. old.

különbséget, gondolatom szerint, nem lehet csupán csak a dézsi egyezés és az üldözések eredményeként tekinteni. Hiszen, épen az említett két feltűnő különbség bizonyítása szerint, ezek a szempontok már nem befolyásolhatták az írókat. A mult század-vég, vagy épen a jelen század unitárius írójának már nem kellett attól tartania, hogy a dézsi egyezés megszegése miatt fegyelmet indítanak ellene. (Kovács István megjegyzése csak magánvéleménynek számít.)¹ Inkább az a lélektanilag érthető nézési különbség magyarázhatná meg ezt a kettősséget, mely a tudós szinte légüres térben elképzelt gondolkozása és a hivatalos kathedrán ülő püspök, vagy teológiai tanár tanítása között van. Az egyik a boncoló és kíméletlenül bíráló ész világánál nézi e tárgyat s nem fél belevágni az elevenbe, mert hiszen elméletekről van szó csupán, amelyet megcáfol, vagy megerősít, de amely nem hoz magával — egyelőre — súlyosabb következményeket, mint legfeljebb egy-egy tudós társa vitázó észrevételét. A hivatalos kathedrán ülő, viszont, meggondolja, hogy amit mond, élő lelkek hitét, reménykedését ingatja, vagy erősíti meg s ügyel, hogy rombolásával ne okozzon kárt mindaddig, amíg a rombolás helyén újat építeni nem képes. Hogy végletekbe csapó hasonlattal éljek, a tudós így gondolkozik: „Ha százszázalékosan nem biztos, akkor ne állítsd.” A hivatalos székben ülő pedig így: „Ha százszázalékig meg nem cáfolták, ne tagadd.” A magántudós nézési módja erősebbeknek mutatja a kritika érveit, a hivatalos szék viszont a bizonyító érveket látja jobban megalapozottaknak. Éppen ezért, ha valamely tétel mellett és ellene is ötven-ötven érvet lehet felsorakoztatni, akkor a tudós tagadni és a hivatalos megnyilatkozó állítani fog. Nem arról van itt szó tehát, mintha egyik részről tudatos rosszakarat, másik részről pedig akart képmutatás forogna fenn, hanem arról, hogy a különböző körülmények különbözőképen láttatják ugyanazt a képet. (L. még a „racionalizálás” mélyebbbről fakadó elemeit.)

Érdekes ezzel kapcsolatban felemlíteni azt a levelet, melyet

¹ Ferencz József a Káté 9-ik (1912) kiadásában Krisztus imadását és segítségül hívását kihagyta. Erre mondta K. I., hogy Dávid F. bűnébe esett s méltán elítélhetnék, mint őt.

Jakab Elek irt Ferencz József püspökünknek, az Unitárius Káté új kiadásának előkészítésekor:

„Dolgozz, dolgozz! de a kéreg tágításán a természetes lassú munkássági mértéket tartsd meg. Értesz. Ugrani nem jó. Kalánnal adni be a bölcsességet s kivált a teológiai hitigazságot, az embereknek nem egészséges, mert te fungens aktiv pap vagy, nem, mint Simén, csak teológus. Tágíts minden kiadással, de csak az olyanokon, melyekre hogy az *elmék teljesen el vannak készülve*, meg leszel tisztán győződve.“¹ Bölcszavak: jó lenne ma is megszívlelni!

„A Jakab Elek említette különbség — fűzi hozzá Dr. Gál Kelemen — t. i. a fungens papság és a teológiai tanárság lesz az oka és talán a Ferencz József csendben, mérsékelten haladó és Simén radikális szellemisége közötti ellentét is annak, hogy az 1864-ben megjelent Káté még cipeli a dézsi egyezés reánk erőszakolt hitelveit, melyeket már senki sem hisz és és senki sem vall.“ (Ibid.)

A két álláspont eme magyarázata nyilttá teszi Jézus „csodáinak“ kérdését a mi számunkra is. Csupán csak az a tény, hogy egyházunk hivatalosan, — amennyiben Ferencz József Kátéja képviseli ezt a hivatalosságot — mint megtörtént tényeket tanítja Jézus gyógyításait, nem köti meg kezünket és nem dönti el a kérdést.

Mert hiszen az az érvelés, hogy Jézus csodatetteit el kell hinnünk, mert azok alátámasztják tanításai értékét, — már régen a múlté. Amint Sabatier írja: „Jézus csodatetteihez érve, kérdezzük ki korunk nagy embereit, vagy csak önmagunkat is: vajjon a fizikai gyógyítások azok, melyek minket Jézus szavainak, a hegyi beszédnek elhívésére indítanak? Nem inkább ez az evangélium az, mely hihetővé teszi előttünk a csodatetteket, az által, hogy meggyőz minket: ha egy ember úgy tudott tanítani, mint ahogy Jézus, akkor ez az ember bizonyára elvégezhetett olyan dolgokat is, melyeknek értéke és szépsége hasonlatos tanításainak értékéhez és szépségéhez?“ (Philosophy of Religion.)² „Az „argument from miracles“, a csodák

¹ L. Dr. Gál Kelemen: Kilyéni Ferencz József. Kv. 1936, 65. old.

² Idézve W. F. Tillett: The Paths that lead to God. N.-Y. 1924. 357. old.

bizonyító érve, a mai apologétikus írásokból jóformán már teljesen hiányzik is" írja Tillett a fenti vonatkozásban. (L. i. m. 335. old.)

Viszont épen azoknak a fejtegetései, akik a józan ész és a tudomány álláspontjára helyezkedve tagadják Jézus gyógyításait, számomra legalább is, annyira nélkülözik a józan belátás legelemibb feltételeit, hogy a leglehetősebb csoda is valószerűbbnek látszik, mint a racionalista magyarázatok. Minden tisztelet adassék meg, természetesen, Simén Dmokos tudományos munkásságának, hiszen elvégre érveit nem maga találta ki, hanem korának legkiválóbb külföldi teológusainál tanulta, kik az ú. n. történelmi magyarázás elveit követve próbálták Jézus élettörténetét a legendás elemektől megtisztítva valószerűen összeállítani. Ami azonban abban a korban elfogadható és tudományos volt, ma sokunk előtt erőltetettnek és túl mesterkéltnak látszik. Mert, ha végig követjük Simén magyarázatait Jézus gyógyításaira vonatkozólag, arra a megdöbbentő eredményre jutunk, hogy szerinte az a sok-sok történet mind csak szimbolizálás, képes beszéd. Jézus nem gyógyított, hanem az evangélista ilyen formában ad képet Jézus egyetemes jellegű tanításairól. Ha pedig ez így van, akkor azok a személyek is költöttek kell, hogy legyenek, akik a gyógyítások alanyai voltak, sőt a körülmények is, melyek között a gyógyítások megtörténtét leírják. Eltekintve attól, hogy így igen sok helyt Jézus útazásai, egész élettörténete összezavarodik — (ha ki kell hagynunk a gyógyítások körülményeit) — eltekintve ettől, annyi képet, szimbolizálást kapunk, hogy az már egy kissé sok. Nincs az az alanyi költő, aki ennyi szimbolizálást engedhetne meg magának, nem hogy élettörténetet, a világtörténelem legnagyobb szerű eseményeit leíró evangélisták engedhették volna ezt meg maguknak. S épen azok az evangélisták, akik már nem is a közvetlen tanítványok elvakult és megihletett hangján beszéltek, hanem a hagyományokat gyűjtögető tudósítóén! Általában véve a szimbolizálásra akkor van szükség, amikor valamit nem *szabad*, vagy nem *lehet* nevéen nevezve elmondani. Így: a „nem szabad” esete forog fent a felmutatott római pénz esetében, — a „nem lehet”

pedig olyankor áll elő, mikor az elmondandó igazság mélyebb és kifejezhetetlenebb annál, semhogy képek igénybevétele nélkül a tömeggel meg lehetne értetni. Ha csak egyetlen egy vak, vagy ördögös stb. meggyógyításáról lenne szó, valahogyan még elhihető volna a szimbolizálás fennforgása, — mikor azonban egyik jön a másik után ugyanazzal a betegséggel, itt már semmiféle okoskodás sem tudja elhíttetni az emberrel, hogy ez is, a második, a harmadik eset is, mind ugyanannak az elvnek a képben való bemutatása végett beszéltetik el.

Aztán még, ha ezek a sokszor szinte klinikai pontossággal részletezett esetek nem való történetek, hanem csak szimbolizálások, akkor mi biztosít minket arról, hogy Jézus életének egész sereg más részlete is megtörtént valóban s nem szintén csak szimbolizálás? ! Őszintén szólva, rám azt a benyomást teszik ezek a mindent a szimbolizálás elvével magyarázó fejtegetések, hogy azok a megszorult racionalisták szükségből fakadt erőfeszítései csupán. Egyfelől a racionalista magyarázó meg volt győződve arról, hogy Jézus gyógyításai nem történtek meg, hiszen az akkori orvos-tudomány lehetetleneknek bélyegezte azokat, — másfelől viszont ezek a történetek benne voltak az Újtestamentumban. Ha csak nem akarták tehát azt mondani, hogy: „hát bizony ezek a történetek az evangélisták jámbor füllentései,” — akkor elő kellett állaniok valamelyes magyarázattal. S így fogták rá ezekre a történetekre a szimbolizálás elméletét.

Annak ellenére azonban, hogy ezt a magyarázatot nem tartom a magam részéről elfogadhatónak, a racionalista bírálók magatartását egyébként igenis unitáriusnak és helyesnek ismerem el. Mert hiszen csak két eset volt lehetséges végeredményben: vagy elfogadják az evangéliumok leírását Jézus gyógyításairól úgy, ahogy vannak és csupán csak azon az alapon, hogy azok ott meg vannak írva, tehát a szentírás tekintélyelve alapján, vagy pedig a bíráló ész és ennek teremtménye, a tudomány választóvizét öntik ezekre a leírásokra, hogy valódiságukat megpróbálják. Ők ez utóbbit választották s lehet-e ma művelt ember, aki ezt a választást ne helyeselné. Hiszen még azok a felekezetek is, melyek a verbális inspiráció el-

vét vallják, a Bibliát igenis magyarázzák, bírálatnak vetik alá s bizony — ha dogmarendszerük épségben tartása mellett megtehetik — egyes részekre rá is ütik a „hibás“, „nem helyes“, „betoldás“, vagy „nem történelmi“ bélyegét. Csak ott, ahol dogmatikájuk szenvedne általa, csak ott mellőzik a tudomány megállapításait, hogy az ihletettség elvével elfogadtassák e szóban levő részeket. Szabadelvű teológus, persze, a bíráló, elemző ész szavát nem hallgattatja el, bármennyire gyökerében támadja is meg hittételeit az eredmény.

A szabadelvű keresztény teológus illetően eljárása azonban két veszélyt rejt magában. Az egyik veszély rendesen akkor áll elő, mikor túlságosan kezdik hangsúlyozni a *józan* ész mindenhatóságát. Magam tudatosan kerültem ezt a kifejezést s helyette a bíráló, az elemző ész kifejezést használtam. Tapasztalatom szerint ugyanis a *józan* észet akkor kezdik emlegetni köreinkben, amikor egy-egy teológus-nemzedék nem tudja követni a tudomány fejlődését, vagy pedig abban, kivívott nézeteire és magyarázataira nézve éppen veszélyes felfedezéseket vesz észre. Újabban, a nagy racionálista korszak lezajlása után, a *józan észre* való hivatkozás rendesen az új-racionálista provinciálizmus, vagy ami még rosszabb, az új-racionálista orthodoxia csalhatatlan jele. Ilyenkor és az ilyeneknél hiába hivatkoznék valaki a tudomány olyan új felfedezéseire, melyek, mondjuk, Jézus gyógyításait, vagy azok egy részét legalább elfogadhatóaknak, valószínűeknek tüntetik fel, — kétkedő mosollyal fogadnák a felfedezéseket, mert hiszen kedvenc elméleteiket döntenék azok meg. Az ilyen magatartás cseppel sem különb a középkori skolaszticizmusnál, melynél tudvalevőleg a tudomány (akkor: filozófia) „ancilla theologiae“ volt s csak akkor számított, ha valamelyik már meglevő dogmát támasztotta alá. Az ilyen magatartásért nevezte Czakó Ambró a magyar unitárizmust „modern judaizmus“-nak. (L. The Future of Protestantism in Central Europe. Selly Oak Colleges. England. 1925.)

A tudományt szem előtt téveszteni, tehát, számunkra egyet jelent a zsákutcába jutással. Viszont épen a tudomány az, mely néha a másik nagy veszéllyel fenyegeti a szabadelvű keresztény teológust. A tudomány ugyanis állandóan kutat, sa-

ját elért eredményeit is újra és újra vizsgálat alá veszi s bizony, sokszor meg is cáfolja azokat. Könnyen megtörténhetik tehát, hogy ugyanaz a teológus, aki húsz-harminc évvel ezelőtt a tudomány eredményeire támaszkodva elvetett valamely csodát, ma — épen a tudomány újabb felfedezései miatt — ezt az elvetett csodát, mint megtörtént eseményt kénytelen elismerni. Ez, mondom, megtörténhetik, de azért a tudomány vívmányaira való támaszkodásunkat feladni nem lehet és nem szabad, mert e nélkül vagy a vakhit, vagy valamely külsőleges tekintély szolgálai követésének karjaiba esnénk.

Minthogy azonban a tudomány eredményei változnak, szükséges, hogy elméleteinket és hitelveinket időről-időre összehasonlítsuk a tudomány fejlődése során előállott újabb eredményekkel.

Ezt kell tennünk most s, ha Jézus gyógyításait illetően tisztán akarunk látni.

Mindenekelőtt leszögezem, hogy a csodák mibenlétével, lehető, vagy lehetetlen voltával nem fogunk foglalkozni. Maga ez a kérdés olyan óriási irodalmat tud felmutatni és oly sokfelé ágazik, hogy külön tanulmány tárgyává kell azt tenni. Jézus gyógyításait egyszerűen abból a szempontból fogjuk taglalni, hogy azok a tudomány mai állása szerint megtörténhettek-e, vagy sem. Ha megtörténhettek, akkor nem voltak csodák. Ha pedig nem történhettek meg, a tudomány mai állása szerint, akkor meg rábizzuk ezt a kérdést az unitárius hittan művelőire, állapítsák meg azok, hogy a tudomány és a természet rendje *ellenére* megtörténhettek-e azok. Jézus gyógyításainak a csodák köréből való eme kivonásánál idézem egyik híres munkának idevonatkozó néhány sorát:

„Nincsen semmi bizonyíték arra, hogy Jézus az ő gyógyításait olyan csodáknak tekintette volna, melyek a természeti törvény megsértése útján jönnek létre. Egyáltalában jó volna, ha ezt a szót: „csoda“, kitörölhetnénk vallásunk szótárából. Az a kétértelműség, amely ebben a szóban rejlik, végnélküli és hiábavaló vitákra vezet csupán. Ethimologiailag ez a kifejezés egyszerűen arra vonatkozik, ami csodálatot okoz, mert az általunk ismert elméletek nem magyarázzák meg kielégítően.

Vegyük például a drótnélküli távíró felfedezését. Föltéve, hogy Palesztinában az első keresztény században rádiótelegráf állított volna föl Jeruzsálemben, úgy, hogy Rómával üzeneteket cserélhettek volna ki minden látható összeköttetés nélkül. Nem nevezték volna-e csodának ezt az akkori zsidók és a rádiókezelőt nem tartották volna-e épp annyira csodatevőnek, mint azt, aki szerintük halottakat támasztott fel? Jézus előtt ismeretlen volt a modern természettudomány, de rendellenesen kifejlett intuitív készsége megérezte a test és lélek között levő kapcsolatot s követőinek is megmutatta azokat a lehetőségeket, melyeknek kapcsán lelki módszerekkel meg lehetett gyógyítani a betegeket. A 4-ik evangélium szerzője mélyen belelátott Jézusnak az emberi lélekről való tudásának a mélységeibe s ezért azt erősítgeti, hogy Jézus ismert minden embert s nem volt szüksége, hogy tanácsot kérjen bárkitől is az emberi természetre nézve. A modern lélektani gyógy mód napról-napra újabb bizonyítékokat fedez föl Jézus tanításainak igazságai mellett. Különös, de általánosan elterjedt tév-eszme az, hogy mihelyt valamilyen természeti tűneményre nézve törvényt tudunk kitalálni, ezáltal kiküszöböltük az isteni elemet abból a jelenségből. Mikor fogjuk már megtanulni, hogy „minden a törvényé s mégis minden Istené”? A csoda egyszerűen oly tűnemény, vagy esemény, amelynek magasabb törvény a magyarázata, mint amelyeket mi ismerünk. Amikor ezt a magasabb törvényt fölfedezzük, a jelenség is megszűnik csodának lenni. És mégis végeredményben minden és mindig csoda marad, mert, amint a középkori közmondás mondja: „Minden dolog vége titokzatosságban vész el.” Csodálatos eredményeket értünk el pld. a villamosság segélyével — és mégis vajjon mi a villamosság? Lord Kelvin, mikor megkérdezték, így felelt: „Ez rejtély, a leghalványabb fogalmam sincs, hogy mi az.”¹

Amint ez az idézetünk már elárulta, fejtegetésünk pozitív irányba vezet, azaz, Jézus gyógyításainak lehetőségességét akarjuk kimutatni az újabb tudományos kutatások alapján. A kísérleti lélektan eredményei alapján kifejlődött újabb lélektani

¹ L. Body, Mind and Spirit 259. old.

kutatások s az ú. n. klinikai lélektan, azaz a lélektan felfedezéseinek gyógyító eljárásokká való felhasználása kapcsán, ugyanis, egyre több és több ideg orvos, psychologus és psychiáter tesz tanúbizonyságot amellet, hogy Jézus gyógyításainak legtöbbje igenis lehető volt, megtörténhetett. A nevezetesebb ilyen bizonyosságtevőket fel fogjuk említeni. Kiválasztunk azonban egyet a sok munka közül, mely e tárggyal foglalkozik, hogy érvelését — kiegészítve — végig kísérvük. Ez a mű a „Body, Mind and Spirit“ című munka lesz, melynek írói Elwood Worcester és Samuel McComb igen kiváló tekintélyek. *Religion and Medicine* című munkájukat az Egyesült-Államok Központi Főorvosi Hivatala azon kevés mű közé sorozza, melyeket az állami szakorvosok kézikönyv gyanánt használhatnak. Dr. Worcester a bosztoni *Emmanuel* templomban több, mint 25 évig működött, mint ideggyógyász-tanácsadó a lelki rendellenességekben szenvedő hívek számára. Könyvük, melyet vezetőkül választottunk, 1931-ben jelent meg.

Miután leszögezi, hogy Jézus gyógyító munkásságát a három első, tehát a szinoptikus evangéliumok alapján tárgyalja, így folytatja:

„Az a kérdés most már, vajjon legendával, vagy igaz történetekkel állunk-e itt szemben? Tényleg megtörténtek ezek a gyógyítások, vagy csupán tündérmesék azok, a Mester feje köré szőtt dícsfény részei, melyeket a későbbi nemzedékek lelkesült szeretete talált ki csupán? Ha viszont igaz történetekkel állunk szemben, hogyan kell magyaráznunk azokat? Ugy-e, hogy ezek csak Jézus keze által követhettek el, az ő isteni természetéből folyóan és amelyeket más emberek nem végezhetnek el? Vagy pedig mások is elkövethetik ezeket, ha osztják Jézus hitét és bátorságát?

Jézus gyógyításainak magyarázása hosszú és érdekes múltra tekinthet vissza. Az őskereszténység, az apostoli hagyományok közvetlen örököse, ezeket a történeteket betüszierint elhitte s úgy fogta fel a dolgot, hogy Jézus parancsolatot adott nekik, hogy kövessék őt ezekben is. Az első öt században a korai keresztény írók tanúsítása szerint a keresztény egyház hívő tagjai ténylegesen is gyakorolták ezt a lelki gyógyítási módot.

A pogány eszmék beáramlásával és az egyház elvilágiasodásával azonban a gyógyításnak ez a lelki ereje lassanként kihalt. A testre már úgy tekintettek, mint a bűn székhelyére és ászkétikus gyakorlatokat követeltek, hogy a bűnt orvosolják. Jézus gyógyításait már természetfölötti cselekedeteknek tartották, melyet az ő természetfölötti ereje vihetett véghez csupán. Ezt a felfogást örökölte a reformáció s ez az uralkodó felfogás ma is a protestáns egyházak nagy többségénél. A mai modern időkben a szabadelvű szónokok sok kétségbeesett erőfeszítést tettek, hogy ezeket a történeteket valahogyan mégis magyarázzák. Addig azonban mégis csak kevesen mentek el, hogy elfogadják De Quincey különös elméletét, mely szerint a római hatóságok mindenkire gyanakodtak, aki nagy tömegeket mozgatót még s ezért Jézus, bár a betegségek gyógyítása nem nagyon érdekelte, mégis ilyen gyógyítónak adta ki magát, hogy tanításait zavartalanul folytathassa. Ennek a felfogásnak a képzelensége annyira szembeszökő, hogy cáfolásával nem is foglalkozunk. K. b. 30 évvel ezelőtt (1931.) három kitűnő holland teológus, Dr. Oort, Hooykas és Dr. Kuenen kiadták „A tanulók új testamentuma” című munkájukat, melyben azt bizonygatják, hogy ezeknek a gyógyítási történeteknek a legtöbbször félreértésből származik. Vakság, sükettség, paralízis stb. tulajdonképpen lelki dolgokra vonatkoztak. Jézus gyógyításai a bűntől beteg lelkekre vonatkoztak és nem a beteg testre. Amikor pld. azt olvassuk, hogy „Jézus megérintette a bélpoklost” „ez a tette a való ténynek csak emelkedett szimbóluma volt”, annak a gyöngéd együttérzésnek és finom megérezésnek a jelzése, mellyel Jézus, a bűnösök barátja, viseltetett irántuk.¹ Még azokban az esetekben is, mikor Jézus gyógyító erejét nem lehet ilyen könnyen elmagyarázni, rendszeresen azokra a külső jelenségekre fordítják a figyelmüket, melyek a gyógyítással vele járnak, de magát a gyógyítást nem tárgyalják. Ezek és a hasonló teológiai magyarázgatások egyszerűen behunyják szemüket a történelem tanításai előtt, mert teljesen tudatlanok az alkalmazott lélektan tudományában, s talán nem is hallottak

¹ L. a mi Simén Domokosunk ismertetett magyarázatait.

arról, hogy ezek a csodák manapság már majd mindennap megtörténnek a világ bármelyik ideggyógyintézetében. Még Celsus is, a kereszténység II-ik századi nagy kritikusa, elismerte, hogy a gyógyítás csodái, melyeket az evangéliumok írnak le, tényleg megtörténtek. Ő azonban úgy magyarázta azokat, hogy Jézus egyideig, mint munkás élt Egyiptomban és ott megtanulta a mágikus művészet eme fogásait. Celsus elismerése fontos, magyarázása azonban minden történeti alap nélkül való.

Mi a véleménye a modern biblia-magyarázat tudományának ebben a kérdésben? Két idézet elég lesz talán, hogy összegezzük ezt a véleményt. Wernle professzor írja: „Az evangéliumokban Jézus úgy jelenik meg előttünk, mint aki mindekelőtt az emberi test betegségeinek az orvosa, a betegek és szenvedők megváltója. Bármilyen nagy legyen is a száma azoknak a csodás elbeszéléseknek, melyeket félre kell dobnunk, mint túlzásokat, valamint a későbbi kritikusok kitalálásait, mégis marad a letagadhatatlan tényeknek egy olyan magja, amellyel számolnunk kell. Jézus tényleg birtokában volt valami gyógyító erőnek, amely igaz ugyan, hogy pontosan csak addig tartott, ahol hitetlenséggel találkozott, viszont a legnagyobb fizikai és lélektani változásokat tudta előidézni, ahol hívő lelkekkel állott szemben. Ez az erő főképpen a lelki betegségek esetében látszott eredményesnek lenni, de semmi esetre sem korlátozódott csak ezekre.” (A kereszténység kezdetei I. 97-ik oldal.) „A tapasztalat újra és újra megmutatta, — mondja Holtzmann Oszkár, — hogy az erős bizonygatás, társulva a segítségre vágyó lélek aktív akaratával, gyógyító eredményeket tud elérni mások testén, néha ugyan csak rövid időre, máskor azonban véglegesen is. Az orvosok gyakran bevallják, hogy lehet *csak* sugallással is gyógyítani. Ez a meghatározás persze csak körülírása annak, ami a vallásos lelkesedés időszakában történik. Amikor 1891-ben Trevesben a szent ruhát kiállították, ennek az ereklyének a megpillantása, hívő szemekkel nézve, elég volt arra, hogy teljesen megbízható német orvosok állítása szerint 11 esetben olyan gyógyításokat hozzon létre, melyekre nézve orvosi magyarázat nem volt, míg 27 más esetben ilyen magyarázat lehetségesnek látszott. Ez a 11 eset magában foglalja

a látóidegek atropiáját, lupust, az egyik szem vakságát, s az egyik kar bénaságát, mint agyláz eredményét. (Korum: Wunder und göttliche Gnadenweise bei der Ausstellung des heiligen Rockes zu Trier im Jahre 1891.) (Trier 1894.)

Az ilyen események, melyek most már egyáltalán nem kérdésesek, Jézus gyógyításait új fényben tárják elénk, úgy, hogy azok már nem látszanak lehetetleneknek. Jézus minden-
esetre képes volt segíteni személyiségének hatása által, mert erős önbízalma volt és megingathatatlanul hitte, hogy amihez kezd, az sikerül is neki. És Ő akart is segíteni, mert hiszen bűnnek mondotta és mint ilyent elítélte, ha valaki az emberi szenvedés mellett úgy megy el, hogy meg sem próbál segíteni rajta. Végül pedig Jézus gyógyító munkássága a hagyományokban tagadhatatlanul erős alapokon nyugszik." (Jézus élete 193. és 194. oldal.)

Mit mond a modern lélektan ezeknek az eseteknek a lehetőségességét illetően? W. McDougall professzor, aki mindig nagy kritikai érzéssel és óvatossággal ír, így fejezi ki a mai lélektan véleményét erre a kérdésre nézve:

„A sikeres therapeutikus sugallások és cselekedetek, melyek határozott szövet-változásokat idéznek elő, különösen jelentőségteljesek a jelen vonatkozásban; mert minden ilyen esetben határozott bizonyosságait találjuk a testi folyamatok irányításának, amelyek bár öntudatlanul hatnak, mégis lélektaniaknak tekinthetők. A test organikus folyamatai fölött való mentális befolyás ereje és mibenléte ma még ismeretlen számunkra, de egyre több bizonyítékot kapunk, melyeknek egy részét hibásan, vagy hiányosan írják ugyan le s így ezek értéktelenek, viszont igen sok közülök minden gyanún felül áll. S ezek a bizonyítékok óvatosságra intenek minket, hogy olyan merev határt állítsunk föl az ilyen erők hatására nézve, amelyeket illetően semmi biztos alapra nem támaszkodhatunk." (Test és lélek 374—375. oldal.) Hill J. Arthur, a híres lélektani kutató, könyvében, a *Psychical Investigations*-ban ezeket mondja: „Az Új-testamentum sok csodája elhihető annak a számára, aki kellően belemélyedt a lélektani kutatásokba, mert többé-kevésbé hasonló jelenségekre bukkanhat minduntalan,

Olyan jelenségekre, melyek eléggé hasonlóak azokhoz s melyek arról győznek meg minket, hogy amikor a modern jelenség csak halvány mása a réginek, az okot abban kell keresnünk, hogy emezekben egy magasabb és hatalmasabb egyéniség működött közre."

Ilyenformán levonhatjuk a tanulságot, hogy az Új-testamentum tudósai és a modern lélektan művelői közül ép a legnevezetesebbek megegyeznek abban, hogy Jézus gyógyításait minden jogos kétség fölé kell helyeznünk.

Az evangéliumok tanulmányozása közben kiviláglik, hogy a lelki gyógyítási mód nemcsak Jézus egyéni tehetsége volt. *Tanítványai is gyógyítottak.* Az ördögök is engedelmeskedtek nekik, amint a Mesternek jelentették kiküldetésük után való visszatértükkor. S Jézus sem tesz különbséget azok között a gyógyítások között, melyeket maga végzett, vagy amelyeket a farizeusok s azok tanítványai végeztek. Vádjaikra, hogy ő Beelzebub segítségével űzi ki az ördögöket, ezt felelé: „És ha én Beelzebub által űzöm ki az ördögöket, a ti fiaitok ki által űzik ki?” (Lukács XI. 19.) Egyik alkalommal egyik tanítványa jelentí, hogy egy embert látott, aki Jézus nevében űzött ki ördögöket s megtiltotta ezt neki. Jézus azonban így felelt: „Ne tiltsátok el őt, mert senki sincs, aki csodát tesz az én nevemben és mindjárt gonoszán szólhatna felőlem” (Márk IX. 38—39.) Végeredményben minden gyógyulás Istentől jön és Ő olyan eszközt használ, amilyent akar, — mondaná Jézus bizonyára.

Most pedig azt kérdezhetjük, hogy tekintette Jézus az ő gyógyítási tevékenysége értékét? Amikor ellenfelei közül némelyek sejtetni engedték, hogy nem állnának többet útjába, ha ő csodát mutatna nekik, azaz valami olyan cselekedetet, mely az ok és okozat törvényét megsértené és az isteni közbeavatkozást Jézus mellett megbizonyítaná, Jézus határozott visszaütasítással felelt: *„Mikor pedig a sokaság hozzá gyülekezék, kezdé mondani: E nemzetség gonosz: jelt kíván, de nem adatik néki, hanem ha Jónás prófétának ama kereszt jele; Mert miképen Jónás jelül volt a Ninivébelieknek, azonképen lesz az embernek fia is e nemzetségnek.*

Ninive férfiai az ítéletkor együtt támadnak majd fel e nemzetséggel, és kárhozzátják ezt: mivelhogy ők megtértek a Jónás prédikálására; és imé nagyobb van itt Jónásnál." (Lukács XI. 29—32. és Máté XII. 38—42. Ez a rész a Q-ból való Harnack szerint. L. Jézus Mondásai 2—66 oldal.) Jézus hivatkozik ugyan néha prédikálására és gyógyításaira, mint jelekre, de nem hajlandó alapot nyújtani annak a durva, természetfölötti jelekben reménykedő elképzelésnek, amely Istent csak a csodákban tudja fölfedezni. Gyógyító munkássága azonban jel volt, amelyet bárki fölfedezhetett volna, ha szemei vannak a látásra.

Amikor búcsút mond Galilea városainak, missziója sikertelensége miatt lehangoltan így kiált fel: „Mert ha Tirusban és Sidonban történnek vala azok a csodák, amelyek bennetek lőnek, rég megtértek volna gyászruhában és hamúban.” (Máté XI. 21.) Itt tisztán látszik, hogy Jézus gyógyításainak az volt a rendeltetése, hogy az embereket megtérésre bírja és így előkészítse őket Isten országa eljövételére. Gyógyító tevékenysége tehát nem valami véletlen, vagy külsőleges elem volt életében, hanem ellenkezőleg, tanításainak középponti gondolatával, Isten országával állott szerves összeköttetésben. Ez az ország még nem jött el, az ő szánalma és gyógyító ereje azonban úgyszólván ízelítője volt annak az áldott és boldog életnek, mely Isten országában meg fog valósulni. A tettek hangosabban beszélnek, mint a szavak s ő tetteivel kívánta tanításait alátámasztani. Ugyanez a gondolat jelenik meg abban a válaszban, melyet Jézus Keresztelő Jánosnak üzent, aki megkérdezte tőle, hogy ő-e az eljövendő. Jézus János tanítványainak felhívja a figyelmét arra, amit mellette láttak és halottak: „A vakok látnak és a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak és a süketek hallanak, a halottak föltámadnak és a szegényeknek evangélium hirdettetik.” (Máté XI. 5.) Nem bizonyítékai-e ezek annak a jobb időnek, amely közeleg? Nem jövendölték-e meg a régi próféták az ilyen erőnek az emberek között való megjelenését? „Akkor a vakok szemei megnyilnak és a süketek fülei megnyittatnak, akkor ugrándo, mint szarvas a sánta és újjong a néma nyelve.” (Ézsaiás XXXV. 5—6.) Jézus betűszerinti tényekké változtatja azt, amit a pró-

féták csak szimbolikusan mondtak. Keresztelő János hallott Jézus gyógyításairól, de egy olyan komor reformátornak, mint amilyen ő volt, úgylátszik, erősebb változások kellettek volna. „Ki volna az közülünk, — mondja egyik kiváló teológus — aki ne szánná ezt a nagy reformátort, kinek világosságát a börtön falai és a kegyetlen halál mindennapi veszedelme sötétítették el, de kinek oroszláni lelke inkább törődött még mindig nemzetének megszabadításával, mint saját életével? Mit felelhet viszont, Jézus egy ilyen morálista kérdésére? Vajjon mentegetőzni fog-e, hogy az emberek testével foglalkozott s azt fogja-e mondani, hogy gyógyításai csupán szóalmának eredményei a nagy nyomorúság láttán? Azt fogja-e mondani, hogy az ő küldetésének legfontosabb része az igazságosság tanítása és ez a másik csak mellékfeladat? Nem, Jézus utasítja a küldötteket, hogy lássák meg, mi történik a beteg emberekkel, akik általa nyerték vissza testi erejüket és hogy a szerencsétlenek megvigasztaltatnak Isten öröm-üzenetével.”

Ezt látszik bizonyítani különben forrásunk is, mert így folytatja: Jézus magatartása a betegségekkel szemben ugyanaz volt, mint egy lelkiismeretes orvosé manapság. Az igazi orvos mindig le akarja győzni a betegséget, ahol csak rátalál, *Jézus a rosszat mentális és spirituális oldalról támadja meg* s a modern orvostudomány ma már bizonyítékok alapján állapíthatja meg, hogy az ily természetű rendellenességek legnagyobb részére Jézus eljárása az egyetlen eredményes gyógy mód. Innen van, hogy manapság már mind kevesebb orvosságot, de a természet erejének annál nagyobb felhasználását találjuk még organikus természetű betegségeknel is; és hogy organikus és funkcionális betegségeknel egyaránt, az ideggyógyászok egybehangzó állítása szerint, a beteg lelki állapota igen fontos tényező a gyógyulás szempontjából. Krisztus előtt öt századdal a lelki gyógy mód eme alapigazságának felcsillámló fénye megvilágította Plató elméjét, aki azt mondotta: „Belátom, hogyha a görög orvosok egyáltalában meg tudnak gyógyítani valakit, akkor ezt ők az elmén keresztül művelik.”

Azt szokták mondani, hogyha Jézus csodálatos tettei mind megsemmisülnének is, egyéniségének varázsa akkor is

megmaradna. Igaz. Kérdés azonban, hogy Jézus egyénisége nem lenne-e szegényebbé, ha azok a tettek, melyeken át az emberiség szenvedései iránt érzett részvéte sugárzik át, mind legendáknak bizonyulnának, amelyet egy későbbi kor bámulata és lelkesedése alkotott? Jézusnak, gyógyításaiban megmutatkozó részvét-munkája hozzátartozik Jézus jellemének megrajzolásához. Azok az emberek, akik között Jézus dolgozott, különlegesen meg voltak terhelve. Mert az átlagos zsidó felfogás szerint, mely az Ótestamentumból származik, minden betegség valami bűnnek a következménye. Minden esetben a betegség igazságos büntetés volt, vagy az egyén, vagy a szülei bűneiért. A szenvedés közvetlen oka pedig a gonosz lélek munkája, akinek hatalma a szenvedő bűnéből táplálkozik. Különösen azoknál, akiket mentális, vagy neuro-mentális rendellenességek bántottak, ez az elmélet bizonyosságot látszott nyerni. Ezek a tisztátalan lélek hatalmában voltak. Micsoda képzet-társítások járhattak ezzel az elmélettel! A lelki szenvedés, melyet azoknak a szemrehányásai okoztak, akik körülötte voltak s betegségének állandóan erkölcsi okait keresték, valamint saját lelkiismeretfurdalása, hogy betegsége az Isten büntetésének az eredménye, bizonyára olyan helyzetbe hozták a beteget, amely minden fizikai fájdalomnál nehezebben volt elviselhető. Az ilyen lélektani hangulatban betegsége a beteget bizonyára visszaűzte lelke legelrejtettebb részeibe s elzárkózásra kényszerítette mindenkivel, úgy, hogy a gyógyítás ezáltal még nehezebb lett. Kétségtelenül akadtak akkor is szánakozó, résztvevő lelkek, amint ezt látjuk abból is, hogy a szélütöttet négy barátja viszi s engedi le a háztetőn át Jézushoz. Általánosságban azonban az a komor és lehangoló vélekedés, mellyel mindenféle betegséget illettek, csak fokozta a kétségbeesést és a tehetetlenséget, elmélyítette a szenvedő nyomorúságérzetét és súlyosbították a patológikus állapotot. Jézus ilyenformán kétszeresen nehéznek érezhette feladatát. Azt a hatalmas sugallást, amely a beteg emberből és a körülötte levőkből reá hatott, még hatalmasabb ellensugallással kellett legyőznie. Nagyságának újabb bizonyítéka az is, hogy elvetette népének hagyományos hitét a betegségnek a bűnhöz való viszonyát illetően, bár volt olyan eset is, mint

pld. a szélütött meggyógyítása, amikor fölfedezte a bűnös lelkiismeretet s először ezt orvosolta lelki gyógymódjával, mielőtt a test gyógyításához kezdett volna. A szélütött megérezte, hogy Jézus érti őt s tudja, hogy mire van neki szüksége s így Jézus megmenthette őt attól az izoláltságtól, amelybe betegsége bebörtönözte azt s visszasegítette az Istennel és az emberekkel való közösségbe. Felszólítása: „Vedd föl a te nyoszolyádat és menj haza” jelzi, hogy a családi élethez és hivatásához való visszasegítés, egészsége megtartásának legjobb garanciája lesz azontúl.¹

---

¹ A 18—26 oldal tartalmát a *Body, Mind and Spirit* című munkából fordítottam.